

ROMÂNIA
MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI
DIRECȚIA GENERALĂ ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

RAPORT DE ȚARĂ

CONFERINȚA EUROPEANĂ A MINIȘTRILOR EDUCAȚIEI
BERLIN, Septembrie 2003

București 2003

Dinamica sistemului de învățământ superior

După căderea regimului totalitar, România a străbătut un proces complex de tranziție spre economia de piață și spre democrație, care a vizat toate sferele vieții social-economice, culturale și politice. Reforma în domeniul învățământului superior a început imediat după anul 1989 și a vizat, într-o primă fază eliminarea cursurilor anacronice cu noua opțiune, iar în a doua fază, mult mai extinsă, construirea unui cadru legislativ coerent care să permită derularea unui învățământ superior cât mai performant.

La baza întregii legislații în domeniu stă **Constituția României**, care a fost adoptată în anul 1991 și care, în prezent, se află în dezbaterile Parlamentului pentru a fi mai bine adaptată la noile evoluții la nivel național, european și mondial. Legislația specifică, ce reglementează desfășurarea învățământului superior în România, este reprezentată de trei legi organice: **Legea Învățământului** (Legea 84/1995), cu modificările și completările ulterioare, **Statutul personalului didactic** (Legea 28/1997), cu modificările și completările ulterioare, precum și **Legea privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor** (Legea 88/1993), cu modificările și completările ulterioare. La acestea se adaugă Legea nr. 60/2000 privind dreptul absolvenților învățământului superior particular de a susține examenul de finalizare a studiilor la instituții de învățământ superior de stat acreditate, Legea nr. 62/2002 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 60/1998 privind înființarea de extensiuni universitare ale României în străinătate, Ordonanțe de Urgență, Ordonanțe și Hotărâri ale Guvernului României, ordine ale ministrului educației, cercetării și tineretului.

Urmare a acestor acte legislative activitatea din învățământul superior a devenit tot mai coerentă, baza constituind-o creșterea treptată a autonomiei și responsabilității universităților, descentralizarea activităților, sprijinirea activității de cercetare științifică și de inovare tehnologică.

Schimbările recente produse în sistemul de învățământ superior românesc și european au la bază opțiunea țărilor de pe continent, **exprimată prin Declarația de la Bologna**, de a realiza la orizontul anilor 2010 spațiul unic european în acest domeniu. În procesul de implementare a acestor recomandări s-au cristalizat două idei: una manifestă până în anul 2000, care însemna schimbarea bruscă și trecerea imediată la aplicarea acestora și alta începând cu anul 2001, *când s-a decis desfășurarea unui proces bazat, în primul rând, pe participarea universităților*. Crearea unei atitudini pro-Bologna la nivelul instituțiilor de învățământ, prin organizarea de dezbateri, workshop-uri, cuprinderea unor universități într-o rețea experimentală, care a început în cadrul

programului MATRA, finanțat de Guvernul Olandei, urmat de diseminarea rezultatelor obținute.

Urmare a acestei strategii, astăzi rezistența față de asemenea schimbări este foarte redusă, fiind creat mediul implementării directe a unor măsuri capabile să adapteze, conștient, sistemul la mutațiile care au loc la nivel european. De altfel toate acțiunile care s-au desfășurat până în prezent după anul 1999 sunt pentru formarea unei culturi și a unui comportament pro-calitate, în spiritul Declarației de la Bologna și al documentelor ulterioare acesteia, adoptate la nivel continental.

Sintetic, principalele schimbări intervenite în sistemul de învățământ superior au fost următoarele:

- *definirea programelor de lungă și scurtă durată; paralel s-a făcut distincția clară între Universități și Colegii, acestea din urmă funcționând independent sau, cel mai adesea, integrat în universități;*
- *flexibilizarea programelor de studii, prin oferirea de traiectorii opționale la alegere, prin creșterea treptată a timpului de studiu individual;*
- *stabilirea standardelor naționale pentru autorizarea provizorie și pentru acreditarea instituțională*
- *evaluarea internă și externă a programelor de studii în vederea autorizării provizorii și a acreditării de către Consiliul Național pentru Evaluare Academică și Acreditare (înființat în anul 1993 și subordonat Parlamentului României), precum și a evaluării periodice;*
- *introducerea sistemului de credite transferabile, evaluând participarea studenților la activitățile didactice și încurajând mobilitatea acestora;*
- *trecerea la finanțarea globală utilizând numărul de studenți ca indicator principal; introducerea unor indicatori complecși de calitate care să conducă la ierarhizarea universităților după performanțele obținute, încurajând prin finanțare cele mai dinamice și mai performante instituții de învățământ superior;*
- *existența posibilității de școlarizare a studenților cu taxă de către universitățile de stat, care au o cifră de școlarizare susținută de la buget și aprobată anual de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului (MECT);*
- *diversificarea sistemului de burse, susținând studenții cu probleme sociale, dar și pe cei merituoși;*

În cursul anului 2002 a fost elaborat un document de lucru pentru o **primă Lege a Învățământului Superior**, care a fost prezentat ca material de dezbatere în universități, urmând a se elabora forma finală în anul 2003 și a se trece la implementare după aprobarea în Guvern și Parlament.

Schimbările care au avut loc la nivelul sistemului de învățământ în totalitatea sa au fost puternic influențate de creșterea numărului de instituții publice și private de învățământ superior. Astfel, în anul universitar 2000-2001, rețeaua instituțiilor de învățământ superior din România număra 133 de universități civile, la care se adăugau alte 8 cu profil militar, după ce în anul 1989 existau doar 30 (?) de instituții de acest fel. Dintre cele 133 de instituții civile de învățământ superior 49 (fara cele militare) aparțineau învățământului superior public, iar 84 celui particular. Funcție de domeniul

lor, institutiile publice de invatamant superior pot fi grupate conform tabelului de mai jos (Tabel 1).

Tabel 1. Gruparea universităților după domeniul dominant

Nr. crt.	Domeniul	Numar
1.	Tehnic	7
2.	Medical	6
3.	Agronomic si de medicina veterinara	4
4.	Umanist	5
5.	Artistic	7
6.	Economic	1
7.	Sportiv	1
8.	Militar	8
9.	Mixt	19

Instituțiile particulare de invatamant superior au, în general, o structură umanistă, având preponderent specializari din domeniul economic, juridic, filologic și teologic.

Prin legi de înființare individuală, în cursul anilor 2002 și 2003, au fost acreditate instituțional 20 de universități particulare, repartizate în toate regiunile țării, dar cu preponderență în București (9). Rețeaua instituțiilor particulare de învățământ superior a fost puternic restructurată prin intrarea în lichidare a 33 de astfel de instituții, ca urmare a nerespectării unor standarde de calitate a procesului de învățământ, precum și a modului defectuos de organizare și desfășurare a programelor de studii. Aceasta a făcut ca rețeaua de învățământ superior să aibe astăzi 100 de instituții civile și 8 de profil militar.

În România, invatamantul superior este de lunga durata sau de scurta durata și se regăsește în această structură în majoritatea marilor domenii (Tabel 2).

Tabel 2. Tipurile de învățământ superior, durata și modalitatea de finalizare a studiilor

Nr. crt.	Tip	Durata	Domeniul	Finalizarea studiilor
1.	De scurta durata (colegiu universitar)	3 ani	Toate	Examen de absolvire
2.	De lunga durata	4 ani	socio-umanist economic artistic sportiv	Examen de licenta
		5 ani	Tehnic Agricol	Examen de diploma
		6 ani	Medicina medicina veterinara arhitectura	Examen de licență
				Examen de diploma

Existența celor două forme distincte de învățământ constituie o **premisă extrem de favorabilă implementării ciclurilor preconizate în Declarația de la Bologna**. Învățământul de scurtă durată, prezent în toate domeniile învățământului universitar, și care are rolul de a forma absolvenți cu mare capacitate de inserție pe piața forței de muncă, va fi ușor convertit în ciclul I, absolvenților atribuindu-li-se titlul de Bachelor. În plus, această formă este deschisă, absolvenții învățământului de scurtă durată putând continua studiile la forma de lungă durată în urma unor examene de diferență și prin recunoașterea creditelor obținute.

În ambele forme de învățământ superior, **admiterea** se face, fie pe baza unui examen de admitere constituit din una sau două probe, la care se poate adăuga, cu diferite ponderi, media de la examenul de bacalaureat, fie pe bază rezultatelor din învățământul preuniversitar. Metodologia admiterii este stabilită de fiecare universitate în parte, conform autonomiei universitare, pe baza unor criterii generale elaborate de MECT. La admitere pot participa doar absolvenții învățământului liceal care au susținut și promovat examenul de bacalaureat.

Finalizarea studiilor poate fi organizată doar de către instituțiile de învățământ superior acreditate. Examenul de absolvire, licența sau diploma constau din câte două probe:

- evaluarea cunoștințelor fundamentale și de specialitate;
- prezentarea și susținerea lucrării de absolvire, lucrării de licență sau proiectului de diplomă.

Conținutul fiecărui examen se stabilește de către instituția organizatoare.

Principalele forme de **învățământ postuniversitar** sunt reprezentate de: studii aprofundate, master, studii academice postuniversitare, doctorat, studii postuniversitare de specializare, cursuri de perfecționare postuniversitare, forme specifice de învățământ postuniversitar medical. Politica Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului în domeniu s-a remarcat printr-o diminuare drastică a accentului pus pe studiile de aprofundare și o creștere a ponderii masteratului, care a devenit forma dominantă. În același timp, ministerul a scăzut accentul pus pe doctoratul fără frecvență, atribuind, prin cifrele de școlarizare, mai multe locuri la doctoratul cu frecvență.

Pe ansamblu, formele învățământului postuniversitar, întâlnite în prezent la nivelul universităților sunt:

- *Studiile aprofundate* au în vedere îmbogățirea cunoștințelor în domeniul specializării universitare de lungă durată. Durata acestora este de 2-3 semestre și se finalizează printr-o disertație, primind diploma de studii aprofundate.
- *Masteratul* are ca scop extinderea competențelor în raport cu mai multe domenii de specialitate universitare de lungă durată. La acest tip de cursuri post universitare pot participa absolvenți cu diplomă ai studiilor universitare de lungă durată, indiferent de profil sau specializare. Durata acestora este de 2-4 semestre și se finalizează printr-o disertație, primind diploma de master.
- *Studiile academice postuniversitare* ce se desfășoară în școli de studii academice postuniversitare, organizate ca instituții independente în țară sau în străinătate. Scopul acestora este de a extinde și perfecționa pregătirea universitară de lungă durată. Studiile academice postuniversitare se încheie cu o *Disertație*, iar absolvenții primesc *Diplomă de Studii Academice Postuniversitare*.
- *Doctoratul* este o formă superioară de învățământ și cercetare, care se desfășoară în instituții de învățământ superior organizatoare de doctorat. Acesta se organizează pe *Domenii de Doctorat*. Doctoratul se încheie cu o *Teză de Doctorat*, iar absolvenții primesc titlul științific de *Doctor*, respectiv, *Diplomă de Doctor*. Doctoratul este organizat în instituțiile de învățământ superior și în instituțiile de cercetare științifică – potrivit legii - aprobate de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, la propunerea Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.), pe baza criteriilor de evaluare elaborate în acest scop, care se numesc *Instituții Organizatoare de Doctorat (I.O.D.)*. Fiecare I.O.D. își elaborează

propriul Regulament de organizare și desfășurare a doctoratului, în condițiile legii, care se aprobă de către Senatul universitar/Consiliul științific al I.O.D. *Conducătorii de doctorat* pot fi profesori universitari titulari, asociați sau consultanți, academicieni sau cercetători științifici principali gradul I, având titlul de doctor. Calitatea de *Conducător de doctorat* este conferită prin ordin al ministrului educației și cercetării, la propunerea unei I.O.D. și cu avizul nominal al C.N.A.T.D.C.U., pe baza criteriilor de evaluare elaborate în acest scop.

Alte tipuri de studii postuniversitare sunt cele reprezentate de cele de specializare sau de perfecționare, de formele specifice de învățământ postuniversitar medical, la finalizarea cărora studenții primesc, după caz diplome sau certificate de absolvire.

Declarația de la Bologna – carta fundamentală a schimbărilor în învățământul superior românesc

Schimbările care au loc astăzi în învățământul superior românesc vizează crearea unui mediu universitar pro-Bologna, precum și implementarea cu maximă eficiență a recomandărilor reieșite din Declarația semnată de miniștrii educației din țările europene în anul 1999. Obiectivele agreate pentru constituirea spațiului european al învățământului superior reprezintă și obiectivele restructurării actuale și modernizării universităților.

Structurarea învățământului superior pe cicluri.

Printre obiectivele esențiale un loc principal este deținut de structurarea învățământului superior pe cicluri și organizarea acestuia în consecință. Discuțiile care au avut loc la întâlnirile din cadrul Consiliului Național al Rectorilor, în cadrul diferitelor workshop-uri au relevat un consens general pentru trecerea la această structurare, cel mai probabil începând cu anul universitar 2004/2005.

Astfel, se individualizează:

- ciclul I, totalizând 180-240 puncte de credit, finalizat prin **titlul de Bachelor**;
- ciclul II, totalizând 120-60 puncte de credit, finalizat prin **titlul de Master**;

În afara celor două cicluri, ar putea fi remarcat un al treilea, reprezentat de doctorat și finalizat prin obținerea **titlului de doctor în științe**. Toți candidații pentru titlul de doctor vor trebui să fie absolvenți ai programelor de studii de masterat sau echivalente acestuia.

Dacă pentru domeniile medical și arhitectură se consideră, aproape în unanimitate, că o astfel de structurare nu este benefică, pentru științele ingineresti o bună parte dintre actorii acestui domeniu susțin adoptarea unor programe de studii integrate, cu o durată de 5 ani și finalizate prin titlul de master, cu un total de cel puțin 300 de credite.

La nivelul instituțiilor de învățământ superior există dezbateri privind relevanța diplomei obținute după primul ciclu pe piața forței de muncă națională și europeană, și posibilitatea introducerii unui master profesional sau cursuri profesionale de

specializare, cu durata de 1 an, în vederea inserției rapide în câmpul muncii a posesorilor titlului de Bachelor.

În domeniul artelor există o mare dificultate pentru posesorii titlului de Master în arte în a urma un program doctoral. Părerile sunt extrem de diferite, întrucât realitatea a demonstrat că în anumite ramuri de artă se pot derula astfel de programe soldate cu obținerea titlului de doctor, dar în altele, care țin de interpretare, coregrafie etc. există mari probleme.

Pentru învățământul medical primele două cicluri universitare, care sunt integrate, sunt urmate de rezidențiat (cu o durată maximă de 7 ani), în urma căruia absolvenții obțin atestarea în vederea desfășurării profesiei de medic. Ulterior sau simultan acești cursanți pot urma un program de doctorat finalizat cu obținerea titlului de doctor în științe medicale, respectiv medicină, medicină dentară.

- ciclul III, activitatea de doctorat, finalizată prin obținerea **titlului de doctor în științe**, pentru care sunt eligibili cei care au obținut titlul de master.

Stadiul implementării Diplomei Supplement

România a semnat Convenția privind recunoașterea calificărilor obținute în învățământul superior, Lisabona, aprilie 1997, și a ratificat acest document prin Legea nr.172/02.10.1998. Secțiunea IX, art.IX.3 prevede promovarea Anexei administrative la Diplomă, respectiv Diploma Supplement.

Având în vedere Convenția de la Lisabona, Declarația comună a miniștrilor europeni ai educației de la Bologna din 19 iulie 1999, recomandările Consiliului de Miniștri ai UE din 6 mai 1996, precum și ale Comisiei Europene, Consiliului Europei și UNESCO privind transparența în vederea recunoașterii academice și profesionale, prin Ordin al Ministrului (nr.3659/20.04.2000) a fost introdusă, la cerere, anexa administrativă la diplomă, model unic european. În baza acestui ordin orice absolvent poate solicita eliberarea Diplomei Supplement, fiecare universitate acreditată având la dispoziție modelul tipizat și instrucțiunile de completare.

Sistemul de credite transferabile

Organizarea procesului de învățământ folosind sistemul creditelor transferabile a început în anul universitar 1998/1999. Acest mod de organizare face posibilă utilizarea unui sistem analitic de evaluare a timpului și a efortului necesar desfășurării activităților componente ale procesului de învățământ. Totodată, el prezintă avantaje atât pentru modul de organizare și gestiune a acestuia, cât și pentru echivalarea sa cu procesul de învățământ din alte universități din țară și străinătate.

Obținerea punctelor de credit atribuite unei discipline este condiționată de promovarea acelei discipline. Nota minimă de promovare este 5, pe o scară de la 1 la 10, și odată obținută, studentul beneficiază de numărul de unități de credit aferente disciplinei de învățământ. Disciplinele promovate sunt recunoscute în orice situație. În cazul *Studiilor aprofundate* și *Masteratului* - finalizarea se realizează cu o *Disertație*, unde nota de promovare este de cel puțin 6,00.

Începând cu anul universitar 1998/1999, în cadrul universităților se organizează învățământ la distanță (ID). Studenții de la această formă de pregătire au același plan de învățământ ca și cei de la cursurile de zi. În mod excepțional, pentru studenții care se pregătesc în sistemul ID, acumularea celor *120 puncte de credit* corespunde anilor

de studii I și II și, respectiv, III și IV și obținerea mediei minime 6,00; acestea se pot realiza în trei ani, fără condiția de a obține, la sfârșitul fiecărui an universitar, minimum *40 puncte de credit*.

Numărul maxim de *puncte de credit transferabile în ECTS* este stabilit de Consiliul fiecărei facultăți. În cazul în care studentul urmează perioade de studii în alte universități / facultăți (din țară și / sau din străinătate), în conformitate cu reglementările stabilite de către fiecare Consiliu Profesorat, creditele obținute vor fi recunoscute în facultatea de origine.

În cadrul programelor de învățământ universitar de scurtă durată (3 ani, învățământ de zi) și de lungă durată (4-6 ani, învățământ de zi), volumul activităților organizate de învățământ este evaluat prin credite, iar calitatea rezultatelor este evaluată prin note/calificative.

Numărul total de credite asociat unui program de învățământ universitar, stabilit prin hotărâre de guvern (HG nr.693/2003), este de 180, 240, 300 sau 360, corespunzător duratei studiilor este de 3, 4, 5 sau 6 ani – la zi și, respectiv, cu un an mai mult la învățământul seral, cu frecvență redusă sau la distanță. Astfel, unui an de studiu, la zi, îi revine un număr mediu de 60 de credite.

În această etapă, se derulează o serie de activități pentru perfecționarea planurilor de învățământ în vederea compatibilizării totale a sistemului național de credite cu sistemul european de credite transferabile (ECTS).

Asigurarea calității învățământului superior

Sistemul de asigurare a calității învățământului superior se află în plin proces de clarificări și definitivare.

MECT finanțează programul de cercetare calitate învățământului superior din România) CALISRO, care constituie baza structurării la nivel de instituție și național a organismelor pentru asigurarea calității. Astfel, fiecare instituție de învățământ superior devine responsabilă de asigurarea calității pentru toate activitățile și la toate nivelurile, în acord cu standardele de referință, în curs de actualizare.

În fiecare instituție de învățământ superior este creat sau în curs de definitivare sistemul propriu, intern, de management al calității. Sistemul de management al calității din instituția de învățământ superior are ca obiectiv procesele interne de asigurare a calității, inclusiv autoevaluarea la fiecare nivel, în acord cu standardele de referință, inclusiv cu cerințele sistemelor de evaluare externă a calității.

În raport cu prevederile Legii învățământului nr. 84/1995, republicată, și ale Legii nr. 88/1993 privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor, republicată, din 1993 funcționează Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare (CNEAA). Pe lângă CNEAA activează comisii de evaluare externă a instituțiilor de învățământ superior în vederea autorizării de funcționare provizorie și, ulterior, în vederea acreditării. Până în prezent, prin lege acest Consiliu este responsabil de asigurarea calității în învățământul superior, aceasta fiind una din misiunile sale bine precizate.

Datorită faptului că până în prezent CNEAA și-a axat, în principal, activitatea pe evaluarea în vederea autorizării provizorii și acreditării, asigurarea calității proceselor curente de învățământ, cercetare și management a fost relativ neglijată. Pentru revitalizarea preocupărilor în vederea construcției unor sisteme de calitate în

Învățământul superior a fost promovată, începând cu anul 2001, o acțiune de anvergură, pro-calitate, susținută și prin Programul MATRA.. Ideea de bază a Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului a fost aceea că nu se poate implementa o politică reală de asigurarea calității fără o cultură pro-calitate, fără acțiuni concrete promovate de jos în sus.

Ca urmare a rezultatelor obținute și prin programul de cercetare CALISRO, se pregătește promovarea unui act normativ legat de instituirea unui sistem național privind asigurarea calității învățământului superior, prin înființarea unei structuri naționale în domeniu, care să gestioneze întregul proces. Practic, aceasta va avea rolul de a defini cadrul general, de a promova sisteme europene avansate de asigurare a calității, de a mediatiza cele mai bune practici din țară și din străinătate. Structura nou creată va coopera cu instituțiile de învățământ superior din țară și străinătate, precum și cu alte instituții europene, cu scopul de a susține eforturile de realizare a calității învățământului superior din România la nivelul cerințelor din Uniunea Europeană.

Mobilitatea internațională a studenților

Universitățile românești trec relativ repede la forme mult mai eficiente de cooperare internațională. Printre acestea se remarcă:

- schimbul transfrontalier de studenți între diverse instituții de învățământ superior, pentru scurte vizite de studii sau pentru activități practice, derulate în baza unor acorduri bilaterale;
- mobilitatea internațională a studenților bazată pe acorduri instituționale sau pe afilierea la diferite rețele de universități, recunoscându-se perioadele de studii prin utilizarea unor sisteme de credite transferabile compatibile;
- implicarea departamentelor unor universități din România sau a unor cadre didactice în furnizarea de învățământ superior transnațional incluzând programe comune de pregătire, programe tipice universităților virtuale, altor tipuri de instituții care practică e-learning etc.
- schimbul de cadre didactice în domeniul învățământului și cercetării, pentru acoperirea unui necesar existent în domeniu la universitatea gazdă, sau pentru a oferi un ajutor de dezvoltare a unui nou syllabi, noi suporturi pentru învățare, noi tehnologii de predare învățare etc;
- instituirea unor programe de acordare a unor titluri academice în comun (joint degrees) pe baza unui acord dintre o universitate din România și alta din altă țară, respectând regulile existente în fiecare dintre țările participante.

Începând cu anul 1991 în cadrul programului TEMPUS, s-au stabilit programe de schimburi de studenți și cadre didactice între universitățile românești și cele aparținând țărilor Uniunii Europene.

Unele dintre universitățile românești oferă începând cu anul universitar 1990/1991 programe de studii complete în limbi străine de circulație internațională, precum engleza, franceza și germana, în afara educației efectuate în limba română. Personalul didactic și materialele suport pentru învățare au fost pregătite cu asistență tehnică din partea unor universități partener din Marea Britanie, Franța sau Germania și cu susținere financiară prin Programul TEMPUS.

Sintetic, situația concretă a mobilităților în cadrul proiectelor TEMPUS relevă o participare masivă a cadrelor didactice și studenților (Tabel 3).

Tabel 3. Numărul de mobilități în Programul Tempus (1991-1997)

Participanți în programul de mobilități	Număr
Cadre didactice plecate din România	6806
Cadre didactice sosite România	4749
Studenti plecați din România	5040
Studenti străini veniți în România	802
Total participanți	17397

În ianuarie 1998 a fost înființat Oficiul Național pentru Bursele Studenților în Străinătate, care gestionează granturile prin care Guvernul României susține studenții români, pentru a studia în străinătate pe perioade relativ scurte (între 2 și 10 luni). Granturile sunt finanțate din bugetul administrat de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului. De asemenea Oficiul respectiv gestionează și granturile stabilite prin acorduri bilaterale în domeniul învățământului superior.

Instituțiile de învățământ superior din România au fost implicate în Programele SOCRATES și LEONARDO da VINCI, începând cu anul 1997. După 1998, peste 9,000 de studenți au beneficiat de mobilități în cadrul programului ERASMUS. În anul universitar 2002/2003 au participat la acțiuni ERASMUS 45 de universități, implicând circa 2,400 de studenți (Tabel 4). În același timp, au studiat în România un număr semnificativ de studenți din diferite țări ale UE (Tabel 5).

Tabel nr.4. Dinamica participanților în cadrul Programului Erasmus

	Număr de instituții	Număr de studenți	Număr de cadre didactice
1998-1999	30	1250	958
1999-2000	32	1497	1044
2000-2001	40	2000	1897
2001-2002	45	2110	2020
2002-2003	45	2400	-
Total	-	9257	

Tabel nr. 5. Dinamica și structura studenților străini, care au beneficiat de programul ERASMUS în România, pe țări (1998-2002).

Anul/Țara	BE	DE	GR	ES	FR	IR	IT	NL	AT	PT	FI	SE	UK
1998/1999	112	240	16	69	62	3	132	63	27	37	10	12	61
1999/2000	143	300	25	84	118	11	183	69	32	61	23	36	88
2000/2001	126	345	27	76	161	8	209	63	28	76	21	26	82

2001/2002	127	297	61	187	694	13	253	60	28	78	18	34	76
-----------	-----	-----	----	-----	-----	----	-----	----	----	----	----	----	----

În cazul Programului Leonardo da Vinci, universitățile au promovat, în cea mai mare parte, proiecte pilot sau proiecte de mobilitate, arătând un interes constant în creștere pentru calitatea pregătirii profesionale în special în domeniul tehnic și corelarea cu trăsăturile esențiale ale pieței europene a forței de muncă.

Rețeaua Universităților Mării Negre a fost fondată la inițiativa României în anul 1997 pentru a dezvolta cooperarea dintre universitățile din statele membre ale Cooperării Economice din zona Mării Negre, în domeniile educațional, științific și cultural. Astăzi această rețea, al cărui Secretariat permanent se află la Constanța (și care are suportul Guvernului României prin HG 196/2003) cuprinde mai mult de 60 de universități membre.

Începând cu anul 1998 universitățile din România participă în proiectele dezvoltate în cadrul Programului CEEPUS (Central European Exchange for University Students Programme). Acest program susține universitățile să creeze mici rețele formate din cel puțin trei universități din diferite țări pentru a promova mobilitățile studenților pentru studii universitare complete, pentru masterat și doctorat, precum și pentru a promova schimburile dintre cadre didactice și cercetători. După 1998, peste 1500 de studenți și cadre didactice au beneficiat de astfel de programe de schimburi. În anul universitar 2002/2003 au participat în 18 astfel de rețele 16 universități.

Studenții străini care doresc să studieze în România sunt admiși în instituțiile de învățământ superior cu condiția plății unor taxe de școlarizare, fără a susține un examen de admitere, dacă ei probează că au calificarea necesară accesului în învățământul superior în propria lor țară. Înainte de începerea programelor aceștia sunt obligați să urmeze cursuri de limba română. Pe lângă programele de studii care se desfășoară în limba română, tot mai multe programe sunt oferite în limbi străine și în special în limba engleză. Dacă un student străin a început un program de studii în țara proprie sau în altă țară el îl poate continua în România, după recunoașterea diplomelor pe care le posedă și după analiza concretă a segmentului de program urmat.

Pentru recunoașterea diplomelor în cadrul MECT funcționează CNRD, structură afiliată rețelelor ENIC/NARIC.

Dimensiunea europeană a învățământului superior românesc

Reforma învățământului superior românesc așteptată de tinerii României și impusă după 1989 de tranziția de la economia centralizată la economia de piață, a însemnat edificarea unui sistem de învățământ superior cât mai compatibil cu spațiul educațional european. În esență, această coordonată înseamnă inserția învățământului superior românesc în modelul european general, asigurând interacțiunea dintre mediile academice românești și cele europene.

Promovarea dimensiunii europene a învățământului superior a fost posibilă printr-o intensă cooperare și prin contacte internaționale directe între universitățile românești și instituții similare europene, organizații și organisme internaționale. Implementarea programelor de tip european a avut efecte benefice asupra structurilor și curriculei universitare, dar și asupra noii concepții privind misiunea învățământului superior, inclusiv asupra modalităților de realizare a acesteia.

În eforturile de compatibilizare a sistemului de învățământ românesc cu cele europene s-a elaborat Nomenclatorul domeniilor și specializărilor de referință (promovat prin HG nr.1336/2001 și actualizat prin HG nr. 682/2003), prin care s-a mărit aria de competență a absolvenților, s-a asigurat o mai bună inserție a universităților în viața social-economică și culturală, și s-au eliminat unele deficiențe procesul de autorizare/acreditare.

Dimensiunea europeană în învățământul superior din România a fost promovată prin programe de studiu al limbilor străine (Engleză, Germană, Franceză, Spaniolă, Italiană sau Rusă), programe care au caracter obligatoriu în toate universitățile la nivel universitar; la cursuri au acces atât studenții români, cât și studenții străini care învață în România.

Prin H.G. nr. 410 din 2002 se încurajează organizarea, la specializările acreditate în limba română, de activități în limbi străine de circulație internațională, inclusiv prin programe de studiu complementar sau direcții de studiu, cu aprobarea senatului instituției de învățământ superior.

În numeroase universități cu profil tehnic, medical, de științe exacte sau umaniste, au fost create, la nivel universitar, departamente în limbi străine, unde studiază tineri români, dar și tineri de peste hotare.

Pregătirea profesorilor pentru predarea limbilor străine în universități și perfecționarea acestora a fost asigurată prin participarea la programe internaționale de tip « teacher training ». Tot prin programe internaționale s-au perfecționat cadrele didactice în propriul domeniu de activitate, dar și managerii universităților care au fost puși în fața unui nou tip de management universitar, prin care se asigură transparența și eficiența în învățământul superior.

La examenul de licență/diplomă, la admiterea la studii postuniversitare doctorale și la diferite programe de cercetare au fost introduse teste obligatorii de limbă străină.

Studenții și tinerele cadre didactice din învățământul superior românesc sunt încurajați să participe la programe postuniversitare, precum masteratele și doctoratele în cotutelă cu universități străine sau cu programele de cercetare internaționale.

Studenții participă la cursuri de vară și la olimpiade, la concursuri și festivaluri internaționale, evidențiind nivelul pregătirii, diversitatea și calitatea programelor învățământului superior.

Diplomele eliberate de universități, sunt, la solicitarea beneficiarului, redactate în una din limbile străine de largă circulație. Introducerea *Suplimentului la Diplomă* este un mecanism de implementare a Convenției de la Lisabona, pe care România îl promovează.

Dimensiunea socială în învățământul superior

Prin bugetul de stat se asigură cea mai mare parte a resurselor de finanțare a învățământului superior și cercetării științifice universitare, respectiv 4% din produsul intern brut (așa cum prevede Legea învățământului nr.84/1995).

Pe lângă resursele bugetare, universitățile pot beneficia și de alte surse de venituri dobândite în condițiile legii. Învățământului superior i se alocă un fond distinct de cercetare din bugetul global al cercetării. Potrivit prevederilor legale, alocarea fondurilor de cercetare pe universități se face pe baza unor criterii competitive, în funcție de prioritățile naționale și de performanțele obținute sau anticipate.

Din sumele alocate de la bugetul Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului se realizează finanțarea de bază și finanțarea complementară, se realizează obiective de investiții, se asigură fondurile pentru bursele studenților, precum și protecția socială a acestora. Cuantumul fondurilor alocate de la bugetul de stat a fost în 1999 de 1.700 miliarde lei (110 milioane dolari US), iar în anul 2003 de 5.400 miliarde lei (160 milioane dolari US).

Studenții de la nivelul universitar și postuniversitar, inclusiv cei înscriși la studii doctorale, beneficiază anual de un număr de 75.000 de locuri susținute de la buget, iar circa 25% dintre studenți beneficiază de burse acordate de stat. În structura acestor burse se remarcă: cele de performanță, acordate în procent de aprox. 5%; bursele de merit, pentru rezultate excepționale la învățătură, în procent de 10-15%; bursele de studiu - în procent de 30-40%; bursele sociale, în procent de 30-40%.

Reconsiderarea sistemului de acordare a burselor a condus la o ușoară creștere numărului de burse sociale și a burselor de merit, cu o modificare sensibilă a burselor de studii.

De asemenea, studenții pot beneficia de burse pe bază de contract încheiat cu agenții economici și cu alte persoane juridice sau fizice, precum și de credite pentru studii acordate de bănci în condițiile legii. Practic, acest ultim aspect este abia la început, băncile românești fiind insensibile la cererile existente.

Pentru formarea specialiștilor în mediul rural sunt stimulați studenții provenind din localitățile rurale, prin acordarea a 1000 de burse anual (H.G. nr. 1020/11.10.2001), fiecare bursă având un quantum ce depășește media bursei de studiu.

Unii dintre studenți provenind din familii sărace, înscriși pe locurile cu taxă pot beneficia, la decizia senatelor universitare, de scutirea de taxe sau de reducerea acestora.

Criteriile generale de acordare a burselor se stabilesc de MECT și Ministerul Muncii Solidarității Sociale și Familiei, iar cele specifice, pentru acordarea burselor de performanță, de merit, de studiu și de ajutor social, de către senatele universitare. Aceste burse sunt indexabile, iar quantumul minim al bursei studenților trebuie să acopere cheltuielile de cazare și de masă. Pentru susținerea tinerilor doctoranzi (de până la 35 de ani), în ideea diminuării procesului de « brain drain », prin HG nr. 1004/17.09.2002 se acordă anual un număr de 100 de granturi specifice, care le permit acestora o finanțare suplimentară în valoare egală cu un salariu minim pe economie (2 milioane lei).

Finanțarea complementară acordată universităților de către Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului constă în subvenții pentru cazare și masă, fonduri alocate pe bază de priorități și norme specifice pentru dotări și alte cheltuieli de investiții și reparații capitale, fonduri alocate pe baze competiționale pentru cercetarea științifică universitară.

Pentru studii universitare și postuniversitare, MECT alocă anual burse pentru stagii de studii în străinătate, pe bază de concurs.

Pentru perioadele de practică a studenților, care se desfășoară comasat, în afara centrului universitar, cheltuielile de masă, cazare și transport sunt suportate de universități.

Studenții beneficiază, de asemenea, de tabere gratuite de vară și de iarnă, beneficiază de asistență medicală și psihologică gratuită în policlinici și spitale de stat,

beneficiază de tarif redus cu 50 % pentru transportul local în comun, precum și pentru transportul intern, auto, feroviar și naval, în tot timpul anului.

Studentii orfani sau cei proveniți din casele de copii beneficiază de gratuitate pentru toate formele de transport amintite.

Costul accesului la muzee, concerte, spectacole, manifestări culturale și sportive organizate de instituții publice este redus cu 50%, atât pentru studenții din învățământul de stat, cât și cel particular.

Reprezentativitatea studenților în senatele universitare este asigurată prin lege și prin cartea universitară.

Life long learning

Educația și formarea - concepte fundamentale, prioritare pentru țările Uniunii Europene, sunt și pentru România, prioritare și de stringentă actualitate.

În România desfășurarea programelor de învățare pe tot parcursul vieții a presupus elaborarea unei noi legislații, unor politici și strategii eficiente, o dinamică în care au fost cuprinși numeroși actori: tineri, dar și oameni de vârste medii și înaintate, populație cu meserii inpracticabile după 1989, șomeri, dar și instituții de învățământ, școli, universități, agenți economici, societăți comerciale, fundații, asociații, diverși alți parteneri sociali.

Conceptul a devenit operațional după apariția cadrului legislativ, respectiv Legea învățământului nr. 88 din 1995, cu completările și modificările ulterioare, care prevede la capitolul IV faptul că persoanele juridice sau fizice pot organiza, împreună cu unități sau instituții de învățământ ori separat, cursuri de calificare, perfecționare și conversie profesională a adulților. Acestea acordă certificate de competență profesională recunoscute pe piața muncii.

Legea prevede facilități pentru cei care urmează cursuri de perfecționare a pregătirii profesionale, respectiv dreptul la salariu de bază, pentru cei care provin din instituții publice și plata cazării, diurnă și plata transportului, pentru cei care efectuează cursurile în altă localitate decât aceea de domiciliu.

Pentru instruirea adulților aceeași lege prevede posibilitatea organizării de instituții și rețele de învățământ deschis sau la distanță, care utilizează tehnologii moderne de comunicare și informare. Prevederile legii sunt aplicate în toate universitățile din România.

Priorități în direcția implementării recomandărilor din Declarația de la Bologna

Ca țară europeană, România este foarte atentă la toate schimbările care au loc în sistemul de învățământ continental și promovează toate măsurile necesare pentru armonizarea legislației în domeniu, pentru constituirea spațiului unic european al învățământului superior. Având în vedere progresele deja înregistrate, pentru etapa imediat următoare întâlnirii miniștrilor educației de la Berlin, se au în vedere:

- elaborarea unei legislații cât mai complete, care să încurajeze autonomia universitară, dar și creșterea responsabilității la acest nivel; în acest sens se vor

relua dezbaterile asupra proiectului Legii învățământului superior, care va fi depus la Parlament în prima parte a anului viitor;

- structurarea învățământului superior pe cicluri, finalizate prin licență (bachelor), disertație (master) și teză de doctorat;
- multiplicarea eforturilor în direcția promovării asigurării calității mai ales la nivelul instituțiilor de învățământ superior și printr-un organism național, în contextul evoluțiilor europene;
- operaționalizarea totală, la nivel național și internațional, a sistemelor de credite transferabile;
- susținerea mobilității studenților și cadrelor didactice prin programele Socrates, Leonardo da Vinci, dar și prin participarea efectivă la programul TEMPUS III;
- participarea României la programele și acțiunile de internaționalizare a învățământului superior.

După întâlnirea de la Berlin, România își va revizui aceste priorități, adăugând altele, în concordanță cu hotărârile ce vor fi adoptate și va trece la un program sistematic de implementare a acestora.